

які можуть виникнути у судовій практиці у зв'язку із застосуванням ч. 2 ст. 5 ЦПК щодо можливого способу захисту, який може визначити у своєму рішенні суд, можуть бути вирішені тільки з урахуванням принципу диспозитивності.

Список використаної літератури:

1. Штефан М.Й. Цивільний процес. Підручник для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2001. – 696 с. – С. 54.

Ключові слова: принцип диспозитивності, цивільне судочинство, учасники справи, процесуальні засоби захисту.

Ключевые слова: принцип диспозитивности, гражданское судопроизводство, участники дела, процессуальные средства защиты.

Key words: the principle of dispositiveness, civil proceedings, participants in the case, procedural remedies.

АНДРОНОВ ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу, доктор юридичних наук, доцент

ПОДОЛАННЯ ПРАВОВОГО ПУРИЗМУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Правовий пуризм (від лат. *purus* – чистий) як надмірно скрупульозне слідування приписам закону, занадто прискіпливе ставлення до виконання юридичних формальностей і процедур – явище таке саме давнє як і боротьба з ним.

Юридичний формалізм, що є синонімом правового пуризму, – традиційна та характерна ознака юридичної професії. Фахівець у галузі права в уявленні широких мас населення постає саме як особа, схильна до формалізму, педант, який постійно чіпляється до деталей. Такий образ, хоча і є певною мірою гіперболізованим, однак все ж таки є доволі виправданим. При цьому саме судовий процес, цілкомито підкорений процесуальній формі (в юридичній літературі навіть вказують про дію в цивільному процесуальному праві принципу процесуального формалізму [1, с. 93]), є найяскравішим прикладом постійного відшукування розумного компромісу між формою та змістом.

Сувору формалізованість судового процесу має глибоке історичне коріння. Переважна більшість дослідників римського приватного права, характеризуючи римський цивільний процес (особливо легісакційний), сходяться на думці про його надмірну формалізованість, переобтяженість ритуалами [2, с. 282], яка поступово зменшувалася

внаслідок переходу від легісакційного до формулярного та в подальшому до когніційного (екстраординарного) процесу.

Втім і сьогодні в цивільному процесі суворе слідування приписам процесуального законодавства є важливим. Порушення встановленого законом процесуального порядку вчинення тих чи інших процесуальних дій (недотримання встановленої форми процесуального документа, порушення встановленого законом порядку отримання доказів, вчинення процесуальних дій за межами встановленого для них процесуального строку і т. ін.) призводить до втрати ними юридичної сили.

Водночас процесуальне законодавство містить цілу низку компенсаторів жорсткості процесуальної форми, що робить цивільний процес більш гнучким. Так, у разі недотримання вимог щодо форми та змісту позовної заяви суд надає особі строк для їх виправлення, пропущений з поважних причин процесуальний строк може бути за клопотанням учасника справи поновлений судом тощо.

Проблема правового пуризму загострюється у випадках, коли неухильне слідування приписам процесуального закону ставиться вище досягнення самої мети судового процесу – здійснення ефективного захисту порушеного права. Такими є ситуації створення перешкод у доступі до правосуддя з формальних підстав, які не мають істотного значення (наприклад, залишення позовної заяви без руху через дріб'язкові недоліки), скасування правильного по суті рішення з одних лише формальних підстав.

Важливим етапом на шляху подолання правового пуризму слід вважати формулювання так званих «формул Радбруха». Викликані до життя під впливом враження автора від злочинів нацизму та первісно спрямовані обґрунтовувати несправедливість, неправову природу законів нацистської Німеччини, вони в подальшому нерідко тлумачилися науковцями як конкретні поради, рекомендації суддям, зокрема, уникати абсурдного застосування обґрунтованих в інших випадках норм [3]. Тобто справедливий та виправданий в цілому закон може в деяких окремих випадках приносити більше шкоди ніж користі, коли він застосовується без урахування специфіки ситуації.

Як стверджують дослідники, термін «правовий пуризм» був уведений у юридичний обіг Європейським судом з прав людини [4, с. 160; 5], який у низці своїх рішень, зокрема у справі *Sutyazhnik v. Russia* наголосив, що дотримання принципу правової визначеності вимагає, щоб остаточне судове рішення скасовувалося лише з метою виправлення важливої судової помилки, а не заради правового пуризму.

У вітчизняному цивільному процесуальному законодавстві вже традиційно діють норми, що є запобіжниками проти правового пуризму. Так, відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 376 ЦПК України порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи. Порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення лише у випадках, вказаних у законі (наприклад, ч. 3 ст. 376 ЦПК України, ч. 1 та 3 ст. 411 ЦПК Украї-

ни). Зокрема, підставою для скасування судового рішення є порушення правил юрисдикції (ст. ст. 377-378 ЦПК України).

Не може бути скасоване правильно по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань (ч. 2 ст. 410 ЦПК України). Дане правило вже стало аксіоматичним для цивільного судочинства України. Воно відоме ще з радянських часів, зокрема, було закріплено у ст. 312 ЦПК УРСР 1963 р.

Таким чином, можна зробити висновок, що вирішуючи справу, суд повинен обов'язково дотримуватися встановлених процесуальних вимог, віддаючи, водночас, перевагу змісту над формою, оцінюючи правові наслідки застосування відповідних процесуальних норм, розуміючи, що процесуальна форма повинна сприяти, а не перешкоджати здійсненню судового захисту права.

Список використаної літератури:

1. Васьковский Е.В. Учебник гражданского процесса / Е.В. Васьковский. – М.: изд. бр. Башмаковых, 1917. – 429 с.
2. Ярошенко І.С. Актуальні питання римського цивільного процесу / І.С. Ярошенко // Правове регулювання економіки. – 2012. – № 11-12. – С. 278-290.
3. Bix B. Radbruch's formula and conceptual analysis / B. Bix // American Journal of jurisprudence. – 2011. – Vol. 56. – P. 45-47. – URL: <http://ssrn.Com/abstract=2017942>.
4. Сакара Н.Ю. Правовий пуризм та спроба його «легалізації» в проекті цивільного процесуального кодексу / Н.Ю. Сакара // Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 7 липня 2017 р.) / за заг. ред. І. О. Ізарової, Р. Ю. Ханик-Посполітак. – К.: ВД Дакор, 2017. – С. 159-164.
5. Зуевич Л. Процедурные ошибки не влекут отмены правильного по сути решения / Л. Зуевич. – URL: https://zib.com.ua/ru/133887-kogda_procedurnie_oshibki_ne_vlecut_otmeni_pravilnogo_po_sut.html.

Ключові слова: правосуддя, цивільний процес, правовий пуризм, юридичний формалізм, правова визначеність.

Ключевые слова: правосудие, гражданский процесс, правовой пуризм, юридический формализм, правовая определенность.

Key words: justice, civil process, legal purism, legal formalism, legal certainty.